

Mahkeme Kalem Teşkilatı Görevlilerinin Karar ve İşlemlerine Karşı Başvuru Yolları

Osman DURAN

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku
Anabilim Dalı, Sivas, Türkiye

osmandurann@gmail.com (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi

Geliş: 15.01.2023

Kabul: 14.05.2023

Yayın: 25.05.2023

Anahtar

Kelimeler:

Kalem teşkilatı
personeli, Hukukî çare,
İtiraz, Kanun yolu, İdari
faaliyet.

ÖZ

Adli yargı ilk derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'ın dairelerinde, yargı işleri hizmetlerinin yürütülmesi için bir kalem (yazı işleri) teşkilatı bulunur. Mahkemelerde bir yazı işleri müdürü, yeterli sayıda zabıt kâtabi, memur, mübaşir, hizmetli ve diğer görevliler bulunur. Yazı işleri müdürü, zabıt kâtabi ve mübaşir başta olmak üzere bu görevlilerin mevzuattan kaynaklanan önemli görevleri vardır. Kalem teşkilatı personelinin vermiş olduğu karar ve yapmış olduğu işlemler idari niteliktedir. İdari nitelikte olduğu için bu karar ve işlemlere karşı kanun yoluna başvurulamaz.

Alman hukukunda, mahkemede görevli zabıt kâtiplerinin karar ve işlemlerine karşı özel bir hukukî çare düzenlenmiştir. Bu hukukî çare "Erinnerung" olarak ifade edilmektedir. Alman Medenî Usûl Kanunu madde 573'de düzenlenen bu hukukî çareye göre, zabıt kâtiplerinin işlemlerine karşı mahkemeden bir karar talep edilebilir. Dilimize "itiraz" olarak çevirebileceğimiz bu hukukî çare ile zabıt kâtibinin işlemleri görev yaptığı mahkemeye incelenip gerektiğinde düzeltilir. Türk hukukunda ise buna benzer bir hukukî çare düzenlenmemiştir. Genel olarak idari nitelikte olan bu karar ve işlemlere karşı idari yargıda iptal davası açılabilir. Ancak etkin hukukî koruma sağlanabilmesi için Türk hukukunda da Alman hukukunda olduğu gibi kalem teşkilatı personelinin karar ve işlemlerine karşı özel bir hukukî çare düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Remedies Against Court Clerks Decisions and Acts

Article Info

Article History

Received: 15.01.2023

Accepted: 14.05.2023

Published: 25.05.2023

Keywords:

Registrar's office staff,
Legal remedy,
Objection, Process of
law, Administrative act.

ABSTRACT

In the chambers of the courts of first-instance courts, regional courts of appeal and the Court of Cassation have a clerk (registrar's office) for the execution of judicial services. Registrar's office staff are sufficient number of registrar, clerk, usher and retainer. These officer has important tasks. Their acts and decisions are administrative nature not a judicial nature. For this reason, it is not possible to take judicial remedies against their decisions and acts.

In German Law have a special legal remedy which is "erinnerung" against registrar's office workers decisions and acts. According to German Code of Civil Procedure (ZPO in German) Article 573 against any decisions and acts of clerk can be requested a decision from the related court. This process can be describe "objection" in Turkish law system. In this way, the unlawfulness in the actions and decisions of the clerk can be corrected by the related court. Unfortunately such a judicial remedy is not enacted in Turkish Law. In accordance with the general administrative judicial principle, any decisions and act can be hail into administrative court. However, in order to provide an effective legal guarantee it would be appropriate to include an special legal remedy in Turkish Law as in German Law.

Atf/Citation: Duran, O. (2023). "Mahkeme Kalem Teşkilatı Görevlilerinin Karar ve İşlemlerine Karşı Başvuru Yolları", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), s. 297-314.

Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. // This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Adli yargı ilk derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'ın dairelerinde, yargı işleri hizmetlerinin yürütülmesi için bir kalem (yazı işleri) teşkilatı bulunur¹. Mahkemelerde bir yazı işleri müdürü, yeterli sayıda zabıt kâtabi, memur, mübaşir, hizmetli ve diğer görevliler yazı işlerini yürütürler (Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik² m. 169/1; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği³ m. 6/1⁴). Kalem teşkilatını yürüten bu görevlilerin 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Yazı İşleri Yönetmeliği, HMK Yönetmeliği gibi mevzuatta çeşitli görevleri bulunmaktadır. Bu görevlerin çoğunluğu mahkeme kalem teşkilatının iç işleyişi, dosyaların düzenli tutulması, duruşmanın gerçekleştirilmesine yardımcı faaliyetler iken, bir kısmı ise taraflar veya vekillerinin taleplerinin karşılanmasına yöneliktir.

Yargısal faaliyet, şekli (organik) ve maddî anlamda ayrılarak tanımlanmaktadır⁵. Şekli anlamda yargısal faaliyet, faaliyeti gerçekleştiren makamdan hareket eder. Buna göre mahkemenin yaptığı tüm işlemler yargısal faaliyettir⁶. Maddî anlamda yargısal faaliyet ise, objektif hukukun, bağımsız hâkimler (mahkemeler) tarafından belli bir olaya uygulanması⁷ ve buna kanunî gerçeklik tanınmasıdır⁸. Yargısal faaliyeti, şekli anlamda tanım yeteri kadar açıklayamadığı için, maddî anlamda tanım tercih edilmektedir. Çalışma konumuz açısından, kalem işlerinin yürütülmesi mahkemenin, yargısal olmayan idari faaliyetlerindedir⁹. Mahkemelerin idari nitelikteki işlerine

¹ Tanrıver, Süha. *Yargı Teşkilâtı ve Görevlileri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 422 (*Yargı Teşkilâtı*); Akkan, Mine. "§ 4. Yargı Görevlileri", *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku* (ed. Pekcanitez, Hakan/ Özekes, Muhammet/ Akkan, Mine/ Taş Korkmaz, Hülya), Cilt 1, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 396 (§ 4. Yargı Görevlileri); Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt 1, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 315 (*Medenî Usûl*); Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt 1, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 75 (Cilt 1); Postacıoğlu, İlhan E./ Altay, Sümer. *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 92; Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Yargılama Usülleri*, 6. Baskı, Ankara, 1957, s. 58; Bilge, Necip/ Önen, Ergun. *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978, s. 119; Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku*, Cilt I-II, 7. Baskı, İstanbul, 2000, s. 135-136; Atalı, Murat/ Ermenek, İbrahim/ Ünal Kaya, Hilal. *Yargı Örgütü*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 163; Sungurtekin Özkan, Meral/ Aykotalp, Aslı. *Yargı Örgütü Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 40.

² Bu yönetmelik bundan sonra Yazı İşleri Yönetmeliği şeklinde anılacaktır.

³ Bu yönetmelik bundan sonra HMK Yönetmeliği şeklinde anılacaktır.

⁴ 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 2/3; 2797 sayılı Yargıtay Kanunu m. 53; 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 10/3, 24/1, 32.

⁵ Kuru, Cilt 1, s. 2; Özbay, İbrahim/ Aydemir, Fatih/ Bölükbaşı, Özge/ Kaya, Seyithan. *Yargı Örgütü Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 3; Akkan, Mine. "§ 2. Yargı", *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku* (ed. Pekcanitez, Hakan/ Özekes, Muhammet/ Akkan, Mine/ Taş Korkmaz, Hülya), Cilt 1, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 78 (§ 2. Yargı); Bilge/ Önen, s. 11; Sungurtekin Özkan/ Aykotalp, s. 19-20. Ayrıca bakınız, Postacıoğlu/ Altay, s. 20-23; Postacıoğlu, İlhan E. *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. Bası, Sulhi Garan, İstanbul, 1975, s. 22-26.

⁶ Kuru, Cilt 1, s. 2; Akkan, § 2. Yargı, s. 78; Bilge/ Önen, s. 11; Özbay/ Aydemir/ Bölükbaşı/ Kaya, s. 3; Sungurtekin Özkan/ Aykotalp, s. 19-20.

⁷ Kuru, Cilt 1, s. 3; Özbay/ Aydemir/ Bölükbaşı/ Kaya, s. 3; Akkan, § 2. Yargı, s. 78-79; Pekcanitez, Hakan/ Simil, Cemil. *İcra-İflâs Hukukunda Şikâyet*, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017, s. 24; Ansay, s. 17; Bilge/ Önen, s. 11; Atalı/ Ermenek/ Ünal Kaya, s. 18; Sungurtekin Özkan/ Aykotalp, s. 20.

⁸ Postacıoğlu/ Altay, s. 22; Özbay/ Aydemir/ Bölükbaşı/ Kaya, s. 3-4.

⁹ Kuru, Cilt 1, s. 2; Bilge/ Önen, s. 11; Sungurtekin Özkan/ Aykotalp, s. 20. Ayrıca bakınız, Postacıoğlu/ Altay, s. 23; Postacıoğlu, s. 27.

karşı istinaf veya temyiz kanun yollarına başvurulamaz¹⁰. Mahkemelerin kalem işlerinin yürütülmesi faaliyetleri idari nitelikte sayıldığı için evleviyetle, kalem teşkilatı personelinin de kalem işlerinin yürütülmesi amacıyla yaptığı faaliyetler idari niteliktedir ve bunun sonucu olarak bu faaliyetler/ işlemler aleyhine kanun yoluna başvurulamaz.

Kalem hizmetleri ilgisine göre mahkeme başkanı veya hâkiminin denetimi altında yürütülür (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/2; HMK Yönetmeliği m. 6/2). İcra mahkemelerinin denetimi altında bulunan icra dairelerinin (İcra ve İflas Kanunu; İİK m. 13/1) işlemlerine (bu işlemler idari nitelikte işlemlerdir¹¹) karşı öngörülmüş olan şikâyet (İİK m. 16-18) gibi bir hukukî çare¹², kalem teşkilatı görevlilerinin işlemlerine karşı hukukumuzda öngörülmemiştir. İdari nitelikte olan bu işlemlere karşı idari yargıda iptal davası açılması mümkündür. Fakat bu hukukî çare etkin bir hukukî koruma sağlamayacaktır. Oysa Alman medenî usûl hukukunda kalem teşkilatı görevlilerinin kararlarına karşı, Alman Medenî Usûl Kanunu (deutsche Zivilprozessordnung; dZPO) m. 573 ile itiraz (*Erinnerung*) yolu bir hukukî çare olarak düzenlenmiştir.

Çalışmamızda ilk önce kalem teşkilatı personelinin görevlerine değinildikten sonra, olması gereken hukuk açısından Alman medenî usûl hukukundaki mevcut kanunî düzenleme de dikkate alınarak bir görüş önerisi sunulmaya çalışılmaktadır.

I. KALEM TEŞKİLATI PERSONELİNİN GÖREVLERİ

Mahkemelerde görevli yazı işleri müdürü, zabıt kâtibi ve mübaşirin çeşitli kanun ve yönetmeliklerde görevleri düzenlenmektedir¹³. Bu görevlerden sadece taraflar veya vekillerinin taleplerinin karşılanmasına yönelik olanlarına değinilmektedir.

A. Yazı İşleri Müdürünün Görevleri

Yazı işleri müdürü, kalem teşkilatının amiridir. Bütün kalem işlerinin bir sistem ve düzen içinde yürütülmesinden, diğer bir deyişle kalemin koordinasyon ve genel çerçevede işleyişinden, dosyaların muhafaza edilmesinden ve tebligatların yapılmasından sorumludur¹⁴ (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/2; HMK Yönetmeliği m. 6/2)¹⁵. Yazı işleri müdürünün görevlerinin

¹⁰ Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt 5, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 4529 (Cilt 5). Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 18.12.1970 T., 9397 E., 9458 K.; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 30.03.1998 T., 2440E., 3856 K. (Kuru, Cilt 5, s. 4530).

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Pekcanitez/ Simil, s. 22-27.

¹² Ayrıntılı bilgi için bakınız, Pekcanitez/ Simil, s. 27 vd.

¹³ Hizmetlinin görev ve sorumlulukları şunlardır: "a) Mahkemeye ait alanları tertipli, düzenli ve temiz hâlde tutmak. b) Mübaşirin olmadığı ya da yetersiz kaldığı zamanlarda ona ait işleri yapmak ve yardımcı olmak. c) Başkan, hâkimin ve yazı işleri müdürünün vereceği diğer görevleri yerine getirmek" (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 105/5, 169/6; HMK Yönetmeliği m. 6/6).

¹⁴ Ansay, s. 59; Tanrıver, *Yargı Teşkilâtı*, s. 423-424; Kuru, Cilt 1, s. 75; Akkan, § 4. Yargı Görevlileri, s. 396; Tanrıver, *Medenî Usûl*, s. 316; Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes. Muhammet, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 10. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 116; Sungurtekin Özkan/ Aykutaalp, s. 40.

¹⁵ Yargıtay Kanunu m. 53/8.

çoğunluğu da bu doğrultuda olarak, kalem teşkilatının iç işleyişi ile ilgilidir¹⁶. Yazı işleri müdürü, yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri yazı işleri hizmetlerinde görevli personele devredemez (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/7, 105/6). Yazı işleri müdürü, ilgisine göre başkanın veya hâkimin onayını alarak, zabıt kâtibî, memur, mübaşir ve diğer görevliler arasında iş bölümü yapar. Yazı işleri bürosunun birden fazla hâkime bağlı çalıştığı ilk derece hukuk mahkemelerinde tüm hâkimlerin onayı alınır. Yazı işleri müdürü, hizmetlerin verimli ve düzenli bir şekilde yürütülmesi için zabıt kâtipleriyle, memur ve diğer görevlilere işlerin öğretilmesi de dâhil olmak üzere her türlü tedbiri alır. İlgili yazı işleri müdürü ve personel işin birikmesi veya gecikmesinden birlikte sorumludur (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 170; HMK Yönetmeliği m. 7).

Yazı işleri müdürünün, tarafların veya vekillerinin taleplerinin karşılanmasına yönelik görevleri de vardır. Bu görevler de genellikle HMK'da düzenlenmektedir:

"Hâkimi reddeden tarafın ret dilekçesi, varsa karşı tarafın cevabı ve ekleri, dosya ile birlikte yazı işleri müdürü tarafından reddi istenen hâkime verilir. Hâkim bir hafta içinde dosyayı inceler ve ret sebeplerinin kanuna uygun olup olmadığı hakkındaki düşüncesini yazı ile bildirerek, dosyayı hemen merciine gönderilmek üzere yazı işleri müdürüne verir" (HMK m. 38/5).

"Tutanakların tamamı veya bir kısmının örnekleri, talep hâlinde taraflara veya fer'î müdahile verilir. Bu örneklere mahkemenin mührü basılır ve aslına uygun olduğu yazı işleri müdürü tarafından imza olunarak onaylanır" (HMK m. 158/1). *"Elektronik ortamdan fizikî örnek çıkartılması gereken hâllerde tutanak veya belgenin aslının aynı olduğu belirtilerek hâkim veya görevlendirdiği yazı işleri müdürü tarafından imzalanır ve mühürlenir"* (HMK m. 445/3).

"Dava ile ilgili mahkemeye sunulan her türlü dilekçe ve belge hâkim veya yazı işleri müdürüne havale ettirildikten sonra, zabıt kâtibî tarafından dosyasına konulur" (HMK m. 159/1; Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/3-d; HMK Yönetmeliği m. 6/3-d).

"Taraflardan biri elindeki belgenin aslını mahkemeye verirse, bu belgenin geri verilmesini talep edebilir. Bu takdirde hâkim, belgenin aslının verilip verilmeyeceğine karar verir. Geri verilmesine karar verildiğinde, aslına uygun olduğu mahkeme mührü ve yazı işleri müdürünün imzasıyla onanmış örneği dosyaya konur" (HMK m. 216/4).

"Hüküm yazılıp imza edildikten ve mahkeme mührü ile mühürlendikten sonra, nüshaları yazı işleri müdürü tarafından taraflardan her birine makbuz karşılığında verilir ve bir nüshası da gecikmeksizin diğer tarafa tebliğ edilir. Hükümün bir nüshası da dosyasında saklanır" (HMK m.

¹⁶ Örneğin, mahkeme yazı işlerini denetlemek, arşivin düzenli tutulmasını sağlamak, zabıt kâtipleri arasında iş bölümü yapmak, yönetimi altında bulunan zabıt kâtipleri ve diğer memurları yetiştirmek, harcın hesaplanması ve hukuk mahkemeleri veznesi bulunmayan yerlerde tahsiline ilişkin işlemleri yapmak, harç tahsil müzekkerelerini yazmak ve kesinleştirme işlemlerini yapmak, hukukî başvuru veya kanun yolları incelemesi için dosyayla ilgili gerekli işlemleri yapmak ya da yaptırmak, bilirkişilere fizikî ortamda teslimi gereken dosyalarla ilgili işlemleri yerine getirmek, dosyaya ait kıymetli evrak ve değerli eşyanın uygun yerde muhafazasını sağlamak, yargılamanın bulunduğu aşamanın gereklerini yerine getirmek gibi kalem teşkilatının iç işleyişi ile ilgili görevleri vardır (bakınız Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/3; HMK Yönetmeliği m. 6/3). Ceza mahkemelerinde ve savcılıklarda görevli yazı işleri müdürünün bu tarz görev ve sorumlulukları için bakınız, Yazı İşleri Yönetmeliği m. 105/2.

301/1). "Yazı işleri müdürü, talep hâlinde gerekçeli kararın tebliğini sağlar" (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/3-b; HMK Yönetmeliği m. 6/3-b).

"Yargıtay'ın bozma kararları ile onama kararları mahkeme yazı işleri müdürü tarafından derhâl taraflara tebliğ edilir" (HMK m. 372/1)¹⁷.

"Tebdir kararının uygulanması, kararı veren mahkemenin yargı çevresinde bulunan veya tebdir konusu mal ya da hakkın bulunduğu yer icra dairesinden talep edilir. Mahkeme, kararında belirtmek suretiyle, tedbirin uygulanmasında, yazı işleri müdürünü de görevlendirebilir" (HMK m. 393/2).

"Paylaştırma ve ortaklığın giderilmesi için satış yapılması gereken hâllerde, hâkim satış için bir memur görevlendirir" (HMK m. 322/1). Hâkimin bu iş için yazı işleri müdürünü görevlendirebilir¹⁸.

"Teminatın iadesi gereken hâllerde gerekli işlemleri yerine getirmek" (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/3-j; HMK Yönetmeliği m. 6/3-j).

"İcra müdürü, icra müdür yardımcısı veya icra kâtibinin herhangi bir nedenden dolayı yokluğu halinde görev ve yetkileri, adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu tarafından görevlendirilecek yazı işleri müdürü tarafından yerine getirilir" (İİK m. 1/8).

"Arabuluculuk büroları, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenen sulh hukuk hâkiminin gözetim ve denetimi altında görev yapar. Arabuluculuk bürosu kurulmayan yerlerde bu büroların görevi, adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonunca görevlendirilen sulh hukuk mahkemesi yazı işleri müdürlüğü tarafından ilgili hâkimin gözetim ve denetimi altında yerine getirilir" (6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m. 28/3).

B. Zabıt Kâtibinin Görevleri

Mahkemenin resmî tanığı durumunda olan zabıt kâtiplerinin¹⁹ asıl görevi, duruşmalarda ve duruşma dışında (örneğin keşifte) tutanak düzenlemek ve kararları yazmaktır²⁰. Tutanaklarda (HMK m. 155/1) ve kararlarda (HMK m. 297/1-d) hâkimin yanında zabıt kâtibinin de imzası yer

¹⁷ "Temyizi kabil olmayan kararlar, ilk derece mahkemesi tarafından; temyizi kabil olan kararlar ise bölge adliye mahkemesi tarafından resen tebliğe çıkarılır (HMK m. 359/4)".

¹⁸ Kuru, Cilt 1, s. 75; Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt 6, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 6290 (Cilt 6).

¹⁹ Tanrıver, *Yargı Teşkilâtı*, s. 425; Akkan, § 4. *Yargı Görevlileri*, s. 399; Kuru, Cilt 1, s. 76; Tanrıver, *Medenî Usûl*, s. 318; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, s. 116.

²⁰ Ansay, s. 59; Tanrıver, *Yargı Teşkilâtı*, s. 425; Akkan, § 4. *Yargı Görevlileri*, s. 399; Kuru, Cilt 1, s. 75-76; Tanrıver, *Medenî Usûl*, s. 318; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, s. 116; Bilge/ Önen, s. 121; Sungurtekin Özkan/ Aykutalp, s. 43. Zabıt kâtibinin karar ve tutanakları dikkat ve itina ile yazarak imzasız bırakmaması gerekir (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/4; HMK Yönetmeliği m. 6/4).

alır. Zabıt kâtibinin imzasının bulunmadığı tutanağa dayanılarak hüküm verilirse bu eksiklik bir istinaf yoluna başvurma sebebi ve temyizde bozma sebebi sayılmaktadır²¹.

Zabıt kâtibinin görevlerinin çoğunluğu da kalem teşkilatının iç işleyişi ile ilgilidir²². Ancak zabıt kâtibinin, tarafların veya vekillerinin taleplerinin karşılanmasına yönelik görevi de vardır. Bu görevi ise taraflar veya fer'î müdahilin²³, dava dosyasını incelemesine nezaret etmek ve dosya inceleme tutanağını düzenlemektir (HMK m. 161/1; Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/4-e; HMK Yönetmeliği m. 6/4-e).

Paylaştırma ve ortaklığın giderilmesi için satış yapılması gereken hâllerde, hâkim satış için bir memur görevlendirir (HMK m. 322/1). Hâkimin bu iş için zabıt kâtibini de görevlendirebilmesi mümkündür²⁴. İcra müdürü, icra müdür yardımcısı veya icra kâtibinin herhangi bir nedenden dolayı yokluğu halinde görev ve yetkileri, adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu tarafından görevlendirilecek zabıt kâtibi tarafından yerine getirilir (İİK m. 1/8).

C. Mübaşirin Görevleri

Mübaşirler, duruşma düzeninin sağlanması için hâkim tarafından alınan önlemlerin gereğinin yerine getirilmesi²⁵, duruşmalara tarafların, tanıkların çağrılması, duruşma salonuna alınması²⁶ ve duruşmada bulunanların verdiği belgeleri hâkime sunulması²⁷ gibi görevleri yerine

²¹ Ansay, s. 59; Akkan, § 4. Yargı Görevlileri, s. 400; Kuru, Cilt 1, s. 76; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, s. 117; Bilge/ Önen, s. 121; Sungurtekin Özkan/ Aykutalp, s. 43.

²² Postacıoğlu/ Altay, s. 22. Örneğin, ara kararları yerine getirmek, yargılaması devam eden dosyaları düzenli ve eksiksiz bir şekilde muhafaza etmek, tamamlanıp kesinleşen dosyaları arşive kaldırmak, cevabı gelmeyen müzakerelerin tekidini yapmak, dizi pusulası düzenlemek (bakınız, Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/4; HMK Yönetmeliği m. 6/4), dava ile ilgili mahkemeye sunulan her türlü dilekçe ve belgenin hâkim veya yazı işleri müdürüne havale ettirildikten sonra dosyasına koymak (HMK m. 159/1), yargılamadan evvel ve gerektiği hâllerde dava dosyasını incelenmek için hâkime vermek ve zamanında eksiksiz almak (HMK m. 162) gibi kalem teşkilatının iç işleyişi ile ilgili görevleri vardır. Ceza mahkemelerinde ve savcılıklarda görevli zabıt kâtibinin bu tarz görev ve sorumlulukları için bakınız, Yazı İşleri Yönetmeliği m. 105/3.

²³ Avukatın dosya inceleme ve örnek alması Avukatlık Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre; "Avukat veya stajyer, vekâletname olmaksızın dava ve takip dosyalarını inceleyebilir. Bu inceleme isteğinin ilgililerce yerine getirilmesi zorunludur. Vekâletname ibraz etmeyen avukata dosyadaki kağıt veya belgelerin örneği veya fotokopisi verilmez (AvK m. 46/2)".

²⁴ Kuru, Cilt 6, s. 6290.

²⁵ Tanrıver, *Yargı Teşkilâtı*, s. 427; Tanrıver, *Medenî Usûl*, s. 319; Kuru, Cilt 1, s. 77; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, s. 117; Akkan, § 4. Yargı Görevlileri, s. 402.

²⁶ Pekcanitez/ Atalay/Özekes, s. 117; Akkan, § 4. Yargı Görevlileri, s. 402; Kuru, Cilt 1, s. 77; Sungurtekin Özkan/ Aykutalp, s. 43.

²⁷ Kuru, Cilt 1, s. 77; Sungurtekin Özkan/ Aykutalp, s. 43.

getiren kalem teşkilatı görevlisidir²⁸. Mübaşirler özel bir üniforma giyerek görevlerini yerine getirirler²⁹.

Mübaşirler, bazı hallerde tebligat işlemlerinin yapılmasında mahkemelere yardımcı olurlar (Tebligat Kanunu m. 2, 41)³⁰. Mübaşirin hâkimin uygun bulduğu kişilerin dosyadan fotokopi almasına yardımcı olmak gibi, taraf veya vekillerinin taleplerine yönelik görevi de vardır (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/5-g; HMK Yönetmeliği m. 6/5-g).

II. KALEM TEŞKİLATI PERSONELİNİN İŞLEMLERİNE KARŞI HUKUKİ ÇARE

A. Mevcut Durum

Hukukumuzda kalem teşkilatı personelinin işlemlerine karşı gidilebilecek özel bir hukukî çareye dair genel düzenleme bulunmamaktadır. Ancak kalem teşkilatı görevlilerinin bazı işlemlerine yönelik hukukî çarelerin düzenlendiği mevzuat hükümleri bulunmaktadır.

Paylaştırma ve ortaklığın giderilmesi için satış yapılması gereken hâllerde, sulh hukuk mahkemesi hâkiminin (HMK m. 4/1-b) satış için görevlendirdiği yazı işleri müdürü veya zabıt kâtabi (HMK m. 322/1) satışı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre yapar (HMK m. 322/2). Bu satışa karşı şikâyetler, özellikle de ihalenin feshi talepleri icra mahkemesine değil de yazı işleri müdürünü veya zabıt kâtabini görevlendirmiş olan sulh hukuk mahkemesine yapılır ve karara bağlanır (İİK m. 4/2)³¹.

İcra dairelerinde gerektiğinde, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde, adlî yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu tarafından zabıt kâtabi, mübaşir ve hizmetli görevlendirilir. İcra müdürü, icra müdür yardımcısı veya icra kâtabinin herhangi bir nedenden dolayı yokluğu halinde görev ve yetkileri, adlî yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu tarafından görevlendirilecek yazı işleri müdürü veya zabıt kâtabi tarafından yerine

²⁸ Örneğin, kâtip tarafından hazırlanan ve duruşması yapılacak dosyaları incelenmek üzere duruşma gününden önce hâkime götürmek, günlük duruşma listesini yapmak ve görülebilecek bir yere asmak, yemin verilmesi ve kararın açıklanması başta olmak üzere, duruşma ve keşif esnasında izlenmesi gereken davranış kurallarını taraflara ve ilgililere açıklamak, müzekkereler ve tebligatların ilgili kurum ya da kişilere ulaşmasını sağlamak üzere posta ve zimmet işlemlerini yerine getirmek, duruşmanın gizli yapılması kararı alındığında salonu boşaltmak, başkan veya hâkimin uygun bulduğu kişilerin dosyadan fotokopi almasına yardımcı olmak, ertelenen duruşma tarihini yazarak taraflara vermek, arşive gitmesi gereken dosyalar ile arşivden çıkarılması gereken dosyalara ilişkin işlemleri yapmak ve arşivi düzenli tutmam, fizikî ortamda sunulan evrakı en kısa sürede dosyasına düzenli bir şekilde takmak gibi kalem teşkilatının iç işleyişi ile ilgili görevleri vardır (bakınız Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/5; HMK Yönetmeliği m. 6/5). Ceza mahkemelerinde ve savcılıklarda görevli mübaşirin bu tarz görev ve sorumlulukları için bakınız, Yazı İşleri Yönetmeliği m. 105/4.

²⁹ Kuru, Cilt 1, s. 77; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 117; Akkan, § 4. Yargı Görevlileri, s. 402; Sungurtekin Özkan/Aykutalp, s. 43.

³⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 117; Akkan, § 4. Yargı Görevlileri, s. 402; Kuru, Cilt 1, s. 77.

³¹ Kuru, Cilt 6, s. 6291; Kuru, Cilt 1, s. 58, 297; Kuru, Baki. *İcra ve İflas Hukuku*, Cilt 1, 3. Baskı, Evrim Dağıtım, İstanbul, 1988, s. 102 (*İcra*, Cilt 1). Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 19.06.2007 T., 10389 E., 12534 K.; Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 01.12.2014 T., 17926 E., 17417 K.; Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 25.10.2005 T., 16746 E., 20767 K.; Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 12.04.2002 T., 6300 E., 7665 K. (Kazancı İçtihat Bilgi Sistemi ET. 07.03.2023). Satış için icra müdürü görevlendirilmiş olsa dahi, şikâyetler sulh hukuk mahkemesi tarafından incelenecektir, Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 19.06.2007 T., 10389 E., 12534 K. (Kazancı İçtihat Bilgi Sistemi ET. 07.03.2023).

getirilir (İİK m. 1/7, 8). Böyle bir durumda yazı işleri müdürü veya zabıt kâtibinin işlemi, icra dairesinin işlemi sayılır ve bu işlemlere karşı ilgililer icra mahkemesine şikâyette bulunabilir (İİK m. 16 vd.).

İhtiyatî tedbir kararının uygulanması³², kural olarak kararı veren mahkemenin yargı çevresinde bulunan veya tedbir konusu mal ya da hakkın bulunduğu yer icra dairesinden talep edilir (HMK m. 393/2). Böyle bir durumda ihtiyatî tedbir kararının uygulanmasına ilişkin şikâyetlerin, ihtiyatî tedbir kararını vermiş olan mahkeme tarafından inceleneceği kabul edilmektedir³³. Zira ihtiyatî tedbir kararını uygulayan icra dairesi, icra ve iflâs memuru sıfatıyla ve İİK'dan aldığı yetkiye dayanarak işlem yapmamaktadır. O yüzden İİK'daki şikâyete ilişkin hükümler uygulanamaz³⁴. Benzer şekilde mahkeme, kararında belirtmek suretiyle, tedbirin uygulanmasında, yazı işleri müdürünü görevlendirmesi durumunda (HMK m. 393/2), ihtiyatî tedbir kararının uygulanmasına ilişkin itiraz ve şikâyetler ihtiyatî tedbir kararını vermiş olan mahkeme tarafından incelenir ve karar verilir³⁵.

Yukarıda belirttiğimiz görevler haricindeki kalem teşkilatı personelinin, ilamın taraflara verilmesi, teminatın iadesi gereken hâllerde gerekli işlemleri yerine getirmek veya dosya incelenmesine izin verilmesi gibi görevlerine karşı özel herhangi bir hukukî çare öngörülmemiştir. Bu işlemlerin yapılması taraflarca talep edilmesine rağmen yerine getirilmiyorsa, tarafların haklarını ihlal edip aleyhine durumlar yaratabilir. HMK m. 302/1'e göre "*taraflar harcının ödenmiş olup olmamasına bakılmaksızın ilamı her zaman alabilirler*". Bu hükme rağmen ilamı tarafa verecek olan yazı işleri müdürü (HMK m. 301/1), bakiye karar ve ilam harcının ödenmemiş olmasını (HMK m. 302/2) gerekçe göstererek ilamı vermekten kaçınabilir. İlamı alamayan dolayısıyla bu ilamı icraya koyamayan taraf, hakkına geç kavuşur veya hiç kavuşmaz. HMK m. 89/1'e göre "*teminat gösterilmesini gerektiren sebep ortadan kalktığı takdirde, ilgilinin talebi üzerine mahkeme, teminatın iadesine karar verir*". Mahkeme tarafından teminatın iadesine karar verilmiş olmasına rağmen, teminatın iadesi gereken hâllerde gerekli işlemleri yerine getirmekle yükümlü olan (Yazı İşleri Yönetmeliği m. 169/3-j; HMK Yönetmeliği m. 6/3-j) yazı işleri müdürü, tarafa teminatı iade etmekten kaçınırsa yine taraf, hakkına geç kavuşur veya hiç kavuşmaz. HMK m. 161/1, cümle 1'e göre "*zabıt kâtibinin gözetimi altında taraflar veya fer'i müdahil, dava dosyasını inceleyebilir*". Yine HMK m. 161/1, cümle 2'ye göre "*dava ile ilgili olanlar da bunu ispatlamak kaydı ve hâkimin izniyle dosyayı inceleyebilir*". Gerek hâkimin iznine gerek olmadan taraflar veya fer'i müdahil gerekse de hâkimin izniyle dava ile ilgili olanların dosyayı incelemesi zabıt kâtibinin gözetimi altında olacaktır. Zabıt kâtabi, HMK m. 161 hükmüne rağmen tarafların, fer'i müdahilin veya dava ile ilgili olanların dosya incelemesinden kaçınabilir. Hukuki dinlenilme hakkının temellerinden birisi dosyadaki bilgilerin görülebilmesidir. Tarafların, fer'i müdahilin

³² İhtiyatî haciz kararları icra dairesi tarafından yerine getirilir (İİK m. 261). Bu haciz kararının icrası ile görevli icra memurunun işlemlerine karşı, icra memurunun bağlı bulunduğu icra mahkemesine şikâyet yoluna başvurulabilir (Pekcanitez/ Simil, s. 64).

³³ Kuru, *İcra*, Cilt 1, s. 102; Pekcanitez/ Simil, s. 62; Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt 4, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 4339 (Cilt 4). Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 16.04.2014 T., 8850 E., 11242 K. (Pekcanitez/ Simil, s. 62-63); Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 22.12.2016 T., 31775 E., 25856 K. (Pekcanitez/ Simil, s. 63); Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 04.05.2009 T., 1987 E., 9698 K. (Pekcanitez/ Simil, s. 63-64).

³⁴ Pekcanitez/ Simil, s. 62.

³⁵ Kuru, Cilt 4, s. 4339.

veya dava ile ilgili olanların, dava malzemelerini görmelerinin engellenmesi, bu kişilerin hukuki dinlenilme hakkını ihlâl edecektir³⁶.

İfade ettiğimiz gibi Alman medenî usûl hukukunda kalem teşkilatı görevlilerinin kararlarına karşı, Alman Medenî Usûl Kanunu (dZPO) m. 573 ile itiraz (*Erinnerung*)³⁷ hukukî çaresi düzenlenmiştir. Sonraki başlıkta Alman hukukundaki durum incelenmekte ve ardından Türk hukuku açısından olması gereken hukuk bakımından görüşümüze değinmeye çalışılmaktadır.

B. Alman Hukukundaki Durum

Alman hukukunda, her mahkeme ve savcılıkta, yeteri kadar zabıt kâtibinden oluşan yazı işleri bürosu kurulur (Alman Yargı Teşkilatı Kanunu; Gerichtsverfassungsgesetz; GVG m. 153/1). Zabıt kâtipleri, adlî idarenin memurudur ve çeşitli görevleri bulunur³⁸. Yargının düzgün işlemesi için usûlüne uygun olarak yerine getirilmesi elzem bir görev olan dosyaları hazırlar ve tutar³⁹. Zabıt kâtipleri, duruşmalarda tutanak tutar (dZPO m. 159 vd.)⁴⁰. Tarafların sözlü beyanlarını alır ve tutanağa geçirir (örneğin sulh hukuk mahkemesi önündeki yargılamalarda dava tarafın sözlü beyanının tutanağa geçirilmesiyle açılabilir, dZPO m. 496, diğer örnekler dZPO m. 44/1, 103/2, 118/1, 486/1)⁴¹. Zabıt kâtipleri taraflara dosyadan örnek (dZPO m. 299/1, 299a), özellikle hükmün nüshasını (ilamı) (dZPO m. 317/2, 3, 724/2) verir⁴² ve de kesinleşme şerhi (dZPO m. 706/1) düzenler⁴³. Zabıt kâtibi, re'sen tebliğ edilecek belgeleri onaylar (dZPO m. 169/2-1), bazı hallerde davetiye ve tebligatları ulaştırır (dZPO m. 168/1-1, 753/3)⁴⁴.

Zabıt kâtiplerinin kararlarına karşı başvurulacak hukuki çareye geçmeden önce, Alman medeni usul hukukunda kanun yolları hakkında kısa bir açıklama yapmak gerektiği kanaatindeyiz. Alman medeni usul hukukunda kanun yolları iki dereceli olmasına rağmen mahkemenin verdiği kararın türüne göre gidilecek kanun yolu da değişmektedir. İlk derece mahkemesinin vereceği nihai kararlara (*Endurteile*) karşı ilk önce istinafa (*Berufung*) (dZPO m. 511 vd.), daha sonra ise istinaf derecesinin vereceği nihai kararlara karşı temyize (*Revision*) (dZPO m. 542 vd.) başvurulur. İstinaf ve temyiz kanun yollarının yanında bir de itiraz⁴⁵ kanun yolu düzenlenmiştir. dZPO m. 567-

³⁶ Pekcanitez, Hakan. "Hukuki Dinlenilme Hakkı", *Seyfullah Edis'e Armağan*, İzmir, 2000, s. 774.

³⁷ Alman İdari Yargılama Usulü Kanunu (deutsche Verwaltungsgerichtsordnung; dVwGO) m. 151'de de benzer bir hüküm yer almaktadır.

³⁸ Arens, Peter/ Lüke, Wolfgang. *Zivilprozessrecht*, 10. Auflage, München, 2011, s. 77.

³⁹ Arens/ Lüke, s. 77. Zabıt kâtipleri, dosyayla ilgili işlemler yapar, duruşma ve iş takvimini, kayıt ve listeleri mahkeme ve savcılıklardaki sicillerin idaresine ilişkin talimatlara uygun olarak tutar (Rosenberg, Leo/ Schwab, Karl Heinz/ Gottwald, Peter. *Zivilprozessrecht*, 17. Auflage, München, 2010, s. 134).

⁴⁰ Arens/ Lüke, s. 77; Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 134.

⁴¹ Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 134; Arens/ Lüke, s. 77. Ancak dava açma ve davaya cevap verme ve de hukukî çareye başvurma ve gerekçelendirmenin tutanağa geçirilmesi suretiyle yapılmasında zabıt kâtibi değil, yardımcı adalet memuru (*Rechtspfleger*) yetkilidir (Yardımcı Adalet Memuru Kanunu; Rechtspflegergesetz; RPflG m. 24) (Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 134).

⁴² Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 134; Arens/ Lüke, s. 77.

⁴³ Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 134.

⁴⁴ Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 135; Arens/ Lüke, s. 78.

⁴⁵ *Beschwerde*'nin dilimize itiraz olarak çevrileceğine dair bakınız, Acar, Tuna. *Türk ve Mukayeseli Medenî Yargılama Hukuku Açısından Ara Karar*, Yetkin, Ankara, 2022, s. 288 vd.; Boran Güneysu, Nilüfer. *Medenî Usûl Hukukunda Karar*, Adalet, Ankara, 2014, s. 9.

572 arasında düzenlenmiş, kanunda açıkça öngörülen (örneğin dZPO m. 387/3'e göre tanıklıktan çekinme talebi hakkındaki karara karşı) veya duruşma yapılmaksızın verilen ilk derece mahkemesi kararlarına (*Beschluss*) karşı (dZPO m. 567/1) acele itiraza (*sofortige Beschwerde*) başvurulur. dZPO m. 574-577 arasında da yine kanun yolu olarak düzenlenmiş olan, kanunda açıkça öngörülen (örneğin dZPO m. 522/1'e göre istinafin caizliği hakkında verilen kararlara karşı) veya itiraz mahkemesinin duruşma yapmaksızın vermiş olduğu kararlara (dZPO m. 574/1) karşı hukuk itirazına (*Rechtsbeschwerde*) başvurulabilir. Bu sayılan kanun yollarından başka, kanunda belirtilen durumlarda *Erinnerung* hukuki çaresi düzenlenmiştir⁴⁶. Kanunda öngörülen bu durumlar dZPO m. 573, 766 ve Yardımcı Adalet Memuru Kanunu (Rechtspflegengesetz RPfG) m. 11/2 düzenlemeleridir. Bu hükümlere göre, naip veya istinabe hâkimin⁴⁷ (dZPO m. 573/1), zabıt kâtibinin kararlarına (dZPO m. 573/1), icra memurunun icra takibi sırasında uyması gereken hükümlere aykırı olarak yaptığı işlem ve aldığı tedbirlere (dZPO m. 766)⁴⁸ ve genel hükümlere göre kanun yoluna başvurulamayan yardımcı adalet memurunun kararlarına karşı *Erinnerung* hukuki çaresi düzenlenmiştir.

Zabıt kâtiplerinin önemli görevlerinden dolayı verecekleri kararlara karşı, örneğin zabıt kâtibî, icra edilecek hükmün icra edilebilir ilamını vermezse (dZPO m. 724) veya kesinleşme şerhi düzenlemeyi reddederse (dZPO m. 706/1)⁴⁹, dZPO m. 573'de özel bir hukukî çare düzenlenmiştir⁵⁰. Bu hukukî çare dZPO m. 573'ün madde başlığında "*Erinnerung*" olarak ifade edilmiştir. *Erinnerung*, sözlükte "*hatırlama, uyarma ve ihtar*" gibi anlamlara gelmektedir⁵¹. Hukuk terimi olarak ise, hâkim olmayanlar, örneğin zabıt kâtibî, icra memuru ve yardımcı adalet memuru, tarafından verilen kararlara karşı başvuru olan bir hukukî çare anlamına gelmektedir⁵². dZPO m. 573/1'de ise *Erinnerung*, zabıt kâtibinin kararlarına karşı mahkemenin kararının talep edilmesi⁵³ şeklinde ifade edilmektedir. Yukarıdaki paragrafta son olarak açıklanan iki kanun yoluyla karışmaması için *Erinnerung*'un "mahkemenin kararının talep edildiği itiraz (*die Entscheidung des Gerichts beantragt*)" şeklinde dilimize çevrilebileceği kanaatindeyiz⁵⁴. Ancak çalışmamızın kalan

⁴⁶ Jänich, Volker Michael. "Vorbemerkung zu § 567", *Zivilprozessordnung und Nebengesetze Großkommentar* (ed. Wiczorek, Bernhard/ Schütze, Rolf A.), 4. Auflage, De Gruyter, 2014, kn. 16.

⁴⁷ Naip veya istinabe hâkim, kural olarak toplu veya istinabe eden mahkemenin görevlendirmesine bağlıdır ve hüküm verme yetkisine sahip değildir (Wulf, Wilfried. "ZPO § 573", *BeckOK ZPO* (ed. Vorwerk, Volkert/ Wolf, Christian), 47. Edition, C. H. Beck, München, 2022, kn. 1).

⁴⁸ Alman hukukundaki bu itirazın (*Erinnerung*), hukukumuzdaki şikâyete benzediğine dair bakınız, Pekcanitez/ Simil, s. 53.

⁴⁹ Jänich, Volker Michael. "ZPO § 573", *Zivilprozessordnung und Nebengesetze Großkommentar* (ed. Wiczorek, Bernhard/ Schütze, Rolf A.), 4. Auflage, De Gruyter, 2014, kn. (kenar numarası) 6. Zabıt kâtibinin tebligatın usulü hakkındaki kararlarına karşı da itiraz edilebilir (Jänich, "ZPO § 573", kn. 6).

⁵⁰ Koch, Raphael. "ZPO § 573", *ZPO Handkommentar* (ed. Saenger, Ingo), 9. Auflage, Nomos, 2021, kn. 1; Wulf, kn. 1 öncesi. Alman idari yargılama hukuku açısından da aynı hukukî çare düzenlenmiştir. Bakınız, Kaufmann, Marcel. "VwGO § 151 Beauftragter oder ersuchter Richter; Urkundsbeamter", *BeckOK VwGO* (ed. Posser, Herbert/ Wolff, Heinrich Amadeus), 63. Edition, C. H. Beck, München, 2022, kn. 1; Rudisile, Richard. "VwGO § 151 Beauftragter oder ersuchter Richter; Urkundsbeamter", *Verwaltungsrecht VwGO* (ed. Schoch, Friedrich/ Schneider, Jens-Peter), 43. Ergänzungslieferung, C. H. Beck, München, 2022, kn. 2.

⁵¹ <https://www.duden.de/rechtschreibung/Erinnerung>.

⁵² <https://www.duden.de/rechtschreibung/Erinnerung>.

⁵³ Kaufmann, kn.1 öncesi.

⁵⁴ *Erinnerung*'un hukukumuzda ifade edilebileceği diğer anlamları için bakınız, Pekcanitez/ Simil, s. 53-54; Hasırcı, Hakan. *İflâsın Takiplere Etkisi*, On İki Levha, İstanbul, 2021, s. 304-307; Gilles, Peter. "Almanya'da Kararlara Karşı Kanun Yolları: Çeşitlilik, Karmaşıklık, Klişeler ve Sorgulanabilir Meşruiyet", Çeviren: Haşhaş, Abdulkadir, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (Özel Sayı Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan), 2014, s. 125.

kısımında *Erinnerung*'dan bahsederken sadece "itiraz" ifadesini kullanacağız, karışıklığa yol açmamak adına da diğer hukukî müesseseleri, örneğin acele itiraz gibi, tam ifadesiyle belirteceğiz.

Mahkemenin bir organı olarak hareket eden zabıt kâtiplerinin idari işlem niteliğinde olan⁵⁵ kararlarına karşı doğrudan bir üst mahkemeye, diğer bir deyişle kanun yolu olarak acele itiraza başvurulamaz⁵⁶. Çünkü böyle bir durumda mahkemenin kendisinin bir kararı yoktur, mahkemede görevli zabıt kâtibinin bir kararı vardır⁵⁷. Öncelikle, mahkeme kararının talep edildiği iki haftalık kesin süre içinde itirazda bulunulmalıdır⁵⁸. Bu durumda zabıt kâtibinin kararı, üst derece mahkemesi tarafından değil görev yaptığı mahkemede, yani aynı derecede kısa yoldan⁵⁹ incelenir ve gerektiğinde düzeltilir⁶⁰. Böylelikle uyuşmazlığın kolayca çözümlenmesi sağlanmış olur⁶¹.

Zabıt kâtibinin kararlarına karşı başvuru itiraz yolunda, aktarıcı etki eksiktir. Bundan dolayı kanun yolu değildir, bir hukukî çaredir⁶². Her derecede zabıt kâtibinin kararlarına karşı itiraza başvurulabilir. Örneğin istinaf ve temyiz aşamasında da bu mahkemelerde görevli zabıt kâtiplerinin kararlarına karşı Eyalet Yüksek Mahkemesi (*Oberlandesgericht*) ve Federal Mahkeme (*Bundesgericht*) dairelerine başvurulabilir⁶³.

İtiraza ilişkin dZPO m. 573'te hüküm bulunmayan hallerde, acele itiraza ilişkin hükümler uygulanacaktır (dZPO m. 573/1, cümle 3). İtiraz ya zabıt kâtibinin kendisine ya da zabıt kâtibinin görev yaptığı mahkemeye yapılır⁶⁴. Her iki başvuru da süreyi koruyucu etkiye sahiptir⁶⁵. Zabıt kâtibinin kararına karşı, bu karardan olumsuz etkilenen her bir taraf itiraza başvurabilir⁶⁶. İtiraz yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Sözlü olarak yapılan itiraz, mahkeme kaleminde tutanağa geçirilir (dZPO m. 573/1 cümle 2)⁶⁷. Katılma yoluyla itiraz mümkündür⁶⁸.

⁵⁵ Alman Medeni Usul Kanunu ve Yürürlük Kanunu Tasarı Gerekçesi (*Begründung des Entwurfs einer Deutschen Zivilprozessordnung und des Einführungsgesetzes*), Verlag der Königlichen Geheimen Ober- Hofbuchdruckerei, Berlin, 1872, s. 434; Hamdorf, Kai. "ZPO § 573", *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen* (ed. Krüger, Wolfgang/ Rauscher, Thomas), 6. Auflage, C.H.Beck, München, 2020, kn. 2.

⁵⁶ Braun, Johann. *Lehrbuch des Zivilprozessrechts*, Tübingen, 2014, s. 1034; Koch, kn. 1; Kaufmann, kn.1; Wulf, kn. 1 öncesi; Jacobs, Matthias. "ZPO § 573", *Kommentar zur Zivilprozessordnung* (ed. Stein, Friedrich/ Jonas, Martin), 22. Auflage, Mohr Siebeck, Tübingen, 2013, kn. 1; Jänich, "ZPO § 573", kn. 1.

⁵⁷ Braun, s. 1027; Hamdorf, kn. 2; Jänich, "ZPO § 573", kn. 2.

⁵⁸ Jacobs, "ZPO § 573", kn. 1; Braun, s. 1034, 1027; Wulf, kn. 1 öncesi; Rudisile, kn. 2.

⁵⁹ Alman Medeni Usul Kanunu ve Yürürlük Kanunu Tasarısının Gerekçesi, s. 434; Hamdorf, kn. 2.

⁶⁰ Alman Medeni Usul Kanunu ve Yürürlük Kanunu Tasarısının Gerekçesi, s. 434; Koch, kn. 1; Kaufmann, kn.1 öncesi; Wulf, kn. 1 öncesi; Jänich, "ZPO § 573", kn. 8.

⁶¹ Rudisile, kn. 2. Aynı zamanda acele itiraz mahkemelerinin iş yükü hafifletilmiş olur (Jänich, "ZPO § 573", kn. 1).

⁶² Rudisile, kn. 2; Kaufmann, kn.1 öncesi; Jacobs, Matthias. "Vorbemerkung zu § 567-577", *Kommentar zur Zivilprozessordnung* (ed. Stein, Friedrich/ Jonas, Martin), 22. Auflage, Mohr Siebeck, Tübingen, 2013, kn. 10; Jänich, "Vorbemerkung zu § 567", kn. 16.

⁶³ Jänich, "ZPO § 573", kn. 20; Hamdorf, kn. 6; Koch, kn. 1; Kaufmann, kn.1 öncesi; Rudisile, kn. 3; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 1.

⁶⁴ Koch, kn. 3; Kaufmann, kn.2; Wulf, kn. 1, 2; Hamdorf, kn. 7; Rudisile, kn. 6; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 3; Jänich, "ZPO § 573", kn. 9. İtiraza başvuru durumunda parasal bir sınır öngörülmemiştir (Rudisile, kn. 3).

⁶⁵ Jänich, "ZPO § 573", kn. 9; Kaufmann, kn.2; Rudisile, kn. 6.

⁶⁶ Rudisile, kn. 5.

⁶⁷ Bundan dolayı itiraz başvurusunda avukatla temsil zorunluluğu yoktur (Hamdorf, kn. 7; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 3).

⁶⁸ Kaufmann, kn. 2; Rudisile, kn. 6.

İtiraz yargılamasıyla ilgili diğer örneğin erteleyici etki, gerekçelendirme, sükût etkisi, kendisi karar verme, karar verilmesi gibi hususlar hakkında da acele itiraz hakkındaki hükümler uygulanır⁶⁹. İtiraz hakkında kural olarak zabıt kâtibinin görev yaptığı mahkeme karar verir⁷⁰. Mahkeme, duruşma yapıp yapmama konusunda takdir yetkisine sahiptir⁷¹. Kararına itiraz edilen zabıt kâtibinin, bu itiraz hakkında kendisinin de karar vermesi (*Abhilfebescheid*) mümkündür⁷². Mahkeme bunu teşvik edebilir. Özellikle kabul edilebilir (caiz) olmayan bir itiraz durumunda zabıt kâtibini itiraz hakkında kendisi karar vermelidir⁷³. Örneğin iki haftalık itiraz süresi geçtikten sonra başvurulmuşsa, zabıt kâtibini itiraz hakkında kendisi karar vermelidir. Haklı bir itiraz durumunda zabıt kâtibini kararını değiştirebilir⁷⁴. Aksi takdirde konuyu derhal mahkemeye sunmak zorundadır⁷⁵. Zabıt kâtibinin kendisinin karar verdiği durumlarda taraflara hukukî dinlenme hakkı tanınmalıdır ve karar gerekçeli olarak verilmelidir⁷⁶. Zabıt kâtibinin itiraz hakkındaki kararına karşı da itiraza başvurulabilir⁷⁷.

İtiraz haklı ise karar kaldırılır⁷⁸. Böyle bir durumda mahkeme ya konu hakkında kendisi karar verir ya da yeniden inceleme ve karar için zabıt kâtibine geri gönderebilir. Veya zabıt kâtibine uygun, örneğin tarafın talep ettiği icra edilebilir ilamın verilmesine yönelik emirler verebilir⁷⁹. Eğer itiraz süresinde yapılmamış veya kabul edilebilir değilse usûlden reddedilir. İtiraz esastan haklı değilse, yani zabıt kâtibinin kararı hukuka uygun ise esastan reddedilir⁸⁰.

İtiraz hakkında verilen karara karşı, eğer bu karar ilk derece mahkemesinin kararıysa acele itiraza, üst derece mahkemelerin (örneğin itiraz ve istinaf mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesinin, Bölge Yüksek Mahkemesinin veya Federal Mahkemenin) kararıysa hukuk itirazı yoluna başvurulabilir⁸¹.

C. Değerlendirme ve Görüşümüz

Yukarıda birkaç mevzuatta yer alan görevler haricindeki kalem teşkilatı personelinin görevlerine (örneğin ilamın taraflara verilmesi, dosya incelenmesine izin verilmesi gibi) karşı herhangi özel bir hukukî çare öngörülmemiştir. Değerlendirme ve görüşümüzü açıklamaya geçmeden önce kalem teşkilatı personelinin hukuki statülerine ve sorumluluk türlerine değinmek

⁶⁹ Wulf, kn. 3; Koch, kn. 4; Kaufmann, kn. 1 öncesi, kn. 1-3; Hamdorf, kn. 7; Rudisile, kn. 6.

⁷⁰ Rudisile, kn. 6; Hamdorf, kn. 8; Kaufmann, kn. 2; Jänich, "ZPO § 573", kn. 14.

⁷¹ Jänich, "ZPO § 573", kn. 16; Kaufmann, kn. 2; Rudisile, kn. 6; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 6.

⁷² Jacobs, "ZPO § 573", kn. 4; Rudisile, kn. 6; Hamdorf, kn. 8; Kaufmann, kn. 2; Jänich, "ZPO § 573", kn. 12.

⁷³ Hamdorf, kn. 8.

⁷⁴ Jacobs, "ZPO § 573", kn. 4; Jänich, "ZPO § 573", kn. 12.

⁷⁵ Jänich, "ZPO § 573", kn. 13; Hamdorf, kn. 8; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 5.

⁷⁶ Jacobs, "ZPO § 573", kn. 4; Jänich, "ZPO § 573", kn. 12. Zabıt kâtibinin kendisi bir karar vermeyecekse, yani itiraz edilen kararını değiştirmeyecekse, bu durumda da olumsuz bir karar vermelidir, sadece konuyu mahkemeye sunmakla yetinmemelidir (Jacobs, "ZPO § 573", kn. 5; Jänich, "ZPO § 573", kn. 13).

⁷⁷ Kaufmann, kn. 2; Rudisile, kn. 6.

⁷⁸ Rudisile, kn. 6; Hamdorf, kn. 8; Kaufmann, kn. 2; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 7; Jänich, "ZPO § 573", kn. 15.

⁷⁹ Jacobs, "ZPO § 573", kn. 7; Hamdorf, kn. 8; Rudisile, kn. 6; Jänich, "ZPO § 573", kn. 15.

⁸⁰ Kaufmann, kn. 2; Rudisile, kn. 6; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 7; Jänich, "ZPO § 573", kn. 15.

⁸¹ Koch, kn. 5; Kaufmann, kn.1 öncesi, kn. 3; Wulf, kn. 1 öncesi; Hamdorf, kn. 8, 10; Rudisile, kn. 7; Jacobs, "ZPO § 573", kn. 9; Jänich, "ZPO § 573", kn. 19.

gerekir. Kalem teşkilatı görevlileri, devlet memuru statüsündedir⁸². Kalem görevlilerinin sorumluluğu, disiplin sorumluluğu, cezai sorumluluk ve hukukî sorumluluk olarak ortaya çıkabilir. Disiplin sorumluluğu bakımından 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabidirler (Adalet Bakanlığı Disiplin Yönetmeliği m. 5)⁸³. Hukukî statüleri devlet memuru olduğu için görevleri sebebiyle işledikleri suçlar ve soruşturma usulü bakımından 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunu hükümlerine tabidirler⁸⁴. Atamaları Adalet Komisyonları tarafından gerçekleştirilenlerin soruşturma usulü 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 116'ya göre gerçekleştirilecektir. Hukukî sorumluluk bakımından ise, memurların hukukî sorumluluğuna ilişkin ilkeler uygulanır. Fakat bunlar aşağıda görüleceği gibi taraflara "*etkin hukukî koruma*" sağlamaz. Nasıl ki hâkimin hukuki sorumluluğunun düzenlenmiş (HMK m. 46-49) olmasına rağmen, kararlarına karşı kanun yolu öngörülmüşse (HMK m. 341 vd.); yine icra görevlilerinin hukuki sorumluluğu düzenlenmiş (İİK m. 5) olmasına rağmen, icra dairelerinin yaptığı işlemlere karşı şikâyet hukuki çaresi öngörülmüşse (İİK m. 16-18), memurların hukuki sorumluluğuna ilişkin ilkelerin uygulanacağı kalem teşkilatı personelinin işlemlerine karşı da ayrı olarak bir hukuki çare öngörülmelidir.

Kalem teşkilatı personelinin işlem ve kararları ise idari niteliktedir. Aynı zamanda mahkeme kararı da olmadığı için kalem teşkilatı personelinin işlem ve kararları aleyhine kanun yoluna başvurulamaz. Bu idari nitelikte işlem ve kararlara karşı genel olarak idari yargıda iptal davası açılması gündeme gelebilir, fakat uygulamada bu duruma rastlanılamamıştır. Uygulamada rastlanılmasa da Anayasa m. 125'e göre "*idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*" hükmü nedeniyle iptal davası açılması mümkündür. Ancak idari yargıda açılacak olan iptal davasının, kalem personelinin işlem ve kararından olumsuz etkilenen taraflara "*etkin hukukî koruma*" sağlayacağı söylenemez. Bir hukukî korumanın; ulaşılabilir, amaca hizmet eden, gerekli korumayı gerektiği gibi ve gerektiği zamanda sağlayabildiği durumlarda etkin olduğunu kabul edebiliriz⁸⁵. Bu şartlardan da özellikle çalışma konumuzla bağlantısından dolayı hukukî korumanın gerektiği zamanda sağlanması önem kazanmaktadır. Hukukî koruma, makul sürede - daha doğru ifadesiyle tam zamanında- sağlanırsa etkin olur. Tarafların mahkemeden talep ettiği koruma sağlandığı takdirde bunun hâlâ etki edebilir olması gerekir⁸⁶. İdari yargıda, kalem personelinin işlem ve kararından olumsuz etkilenen taraflarca dava şeklinde açılacak ve uzun sürecek bir iptal davasıyla ve bu dava sonucunda alınacak olumlu bir kararla, taraflara verilecek olan koruma çoğunlukla hâlâ etki edebilir nitelikte olmayacaktır.

Etkin hukukî koruma sağlanabilmesi için mahkemeye başvuru hakkının tanınmasının yanında, hak ihlali durumunda mahkemelere başvurulmasını sağlayan mevzuat düzenlemelerinin yeterince açık olması gerekir. Özellikle hak ihlali durumunda nasıl ve nereye başvurulacağı,

⁸² Tanrıver, *Medenî Usûl*, s. 316; Tanrıver, *Yargı Teşkilâtı*, s. 422; Atilla Öztürk, Gülden. "Zabıt Kâtibinin Cezai Sorumluluğu", *İzmir Barosu Dergisi*, Cilt 86, Sayı 3, 2021, s. 50.

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Atilla Öztürk, s. 58-60.

⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Atilla Öztürk, s. 50, 60-62.

⁸⁵ Akkan, Mine. "Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukukî Koruma", *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 3 (6), 2007, s. 38; Özekes, Muhammet/ Erişir, Evrim. "Konusu Para Alacağı Olan Geçici Hukukî Korumaların Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi", *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 2 (5), 2006, s. 1236.

⁸⁶ Akkan, "Etkin Hukukî Koruma", s. 39.

sürelerle ilgili durumlar mevzuata açıkça düzenlenmelidir⁸⁷. İdari işlem ve eylemlerden dolayı açılacak olan davaların neler olduğu, nereye başvurulacağı ve süreler mevzuatta açıkça düzenlenmiş olmasına (2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu m. 2, 7; 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun m. 5 vd.) rağmen, kalem personelinin işlem ve kararına karşı başvuru yolu ve süresi, uygulamada hakları ihlal edilenlerce kolayca tespit edilecek nitelikte değildir.

Sonuç olarak, kalem personelinin işlem ve kararına karşı hakları ihlal edilenlere etkin hukukî koruma sağlanabilmesi için, idari yargıda açılacak iptal davasından ayrı olarak bir hukukî çare düzenlenmelidir. Bu hukukî çare de Alman hukukunda olduğu gibi "mahkeme kararının talep edildiği itiraz" olabilir. Böylelikle kalem personelinin görev yapmış olduğu mahkemede kısa sürede hakları ihlal edilenlere hukukî koruma sağlanmış olacaktır. Yine, itiraz hukukî çaresi düzenlenerek ve ilgili mevzuata, örneğin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu, konularak hakları ihlal edilenlerin bu hukukî çarenin ne olduğu, nereye başvurulacağı ve süreler hakkında bilgilere kolaylıkla ulaşması mümkün olacaktır. Kalem personelinin işlem ve kararına karşı itiraza başvurulduğunda (tıpkı Alman hukukunda olduğu gibi dZPO m. 573/1, 570/1), erteleyici etki öngörülmemekle, bu başvurunun yargılamayı uzatmasının önüne geçilmiş olunur.

Hukukumuzda mahkemenin kanun yoluna başvurulamayan⁸⁸ ve yargısal olmayıp idari nitelikteki kararlarına karşı özel bir hukuki çare olan itirazın düzenlendiği hükümler mevcuttur. Örneğin vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinin kararlarına karşı on gün içinde denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesine itiraz (TMK m. 461/2, 488) mümkündür⁸⁹. İşlemleri idari nitelikte olan icra ve iflas memurlarının işlemlerine karşı da özel bir hukuki çare olan şikâyet (İİK m. 16-18) düzenlenmiştir. Kalem personelinin işlem ve kararına karşı itiraz hukuki çaresinin düzenlenmesi, doğaldır ki hukukumuzda yabancı bir düzenleme olmayacaktır.

SONUÇ

Adlî yargı ilk derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'ın dairelerinde, yargı işleri hizmetlerinin yürütülmesi için kurulan kalem (yazı işleri) teşkilatında görevli yazı işleri müdürü ve zabıt kâtibinin mevzuattan kaynaklı önemli görevleri bulunmaktadır. Ancak bu görevleri yerine getirirken vermiş oldukları kararlara karşı başvurulabilecek özel bir hukukî çare Türk hukukunda düzenlenmiş değildir.

⁸⁷ Akkan, "Etkin Hukukî Koruma", s. 54.

⁸⁸ Kuru, Cilt 5, s. 4529.

⁸⁹ "Sulh Hakiminin bu işlemlerine ve kararlarına karşı Asliye Hakimi nezdinde itiraz ve şikayette bulunulabilir (MK. 432, 404/2 Y2.H.D'nin 17/12/1993 günlü ve 9999/1 2403 sayılı kararı). Mahkemelerin kazai mahiyetteki nihai kararları temyiz edilebilir (HUMK. 427). Vesayet işi belki de yıllarca sürmektedir. Vesayet makamları vasiler üzerinde tayin ve azil mercii olarak, şikayet mercii olarak tetkik, tedbir mercii olarak kararlar al: maktadır. Bunlar vesayet işlerinin daha iyi yürütülmesi için alınan idari nitelikteki kararlar olup, ihtilafî nihai olarak çözmezler. Bu halleri ile temyiz incelemesine tabi olamazlar", Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 30.03.1998 T., 2440 E., 3856 K. (Kazancı İçtihat Bilgi Sistemi ET. 07.03.2023).

Buna karşılık Alman hukukunda, zabıt kâtiplerinin görevlerinden dolayı verecekleri kararlara karşı, örneğin zabıt kâtibi, icra edilecek hükmün icra edilebilir ilamını vermezse (dZPO m. 724) veya kesinleşme şerhi düzenlemeyi reddederse (dZPO m. 706/1), dZPO m. 573'de özel bir hukukî çare düzenlenmiştir. Bu hukukî çare, "*mahkemenin kararının talep edildiği itiraz*" olarak düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, zabıt kâtibinin kararlarına karşı, iki haftalık kesin süre içinde mahkeme kararı talep edilebilir. dZPO m. 573 düzenlemesiyle, adli idarenin memuru olan zabıt kâtiplerinin, idari nitelikte kararlarına karşı, idari yargıdaki iptal davasından farklı olarak, bir hukukî çare düzenlenmiştir. Bu hukukî çareyle, zabıt kâtibinin kararları, doğrudan görev yaptığı mahkeme tarafından incelenmekte ve gerektiğinde düzeltilmektedir. Böylelikle itiraz hukukî çaresiyle, zabıt kâtibinin kararından olumsuz etkilenen taraflar hızlı bir hukukî korumaya kavuşmuş olurlar.

Kanaatimizce, kalem personelinin işlem ve kararına karşı hakları ihlal edilenlere etkin hukukî koruma sağlanabilmesi için, Alman hukukunda olduğu gibi, idari yargıda açılacak iptal davasından ayrı olarak bir hukukî çare Türk hukukunda da düzenlenmelidir. Bu hukukî çare de, Alman hukukunda olduğu gibi "*mahkeme kararının talep edildiği itiraz*" olabilir. Böylelikle kalem personelinin görev yapmış olduğu mahkemede kısa sürede hakları ihlal edilenlere hukukî koruma sağlanmış olacaktır. Ayrıca örneğin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu gibi mevzuatta itiraza ilişkin düzenleme getirilip bu hukukî çarenin ne olduğu, nereye başvurulacağı ve süresi hakkındaki açık hükümlerle hakları ihlal edilenlerin kolaylıkla bilgilere ulaşması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, Tuna. Türk ve Mukayeseli Medenî Yargılama Hukuku Açısından Ara Karar, Yetkin, Ankara, 2022.

Akkan, Mine. "Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukukî Koruma", Legal Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 3 (6), 2007, ss. 29-68 ("Etkin Hukukî Koruma").

Akkan, Mine. "§ 2. Yargı", Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku (ed. Pekcanitez, Hakan/ Özekes, Muhammet/ Akkan, Mine/ Taş Korkmaz, Hülya), Cilt 1, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017 (§ 2. Yargı).

Akkan, Mine. "§ 4. Yargı Görevlileri", Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku (ed. Pekcanitez, Hakan/ Özekes, Muhammet/ Akkan, Mine/ Taş Korkmaz, Hülya), Cilt 1, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017 (§ 4. Yargı Görevlileri).

Ansary, Sabri Şakir. Hukuk Yargılama Usülleri, 6. Baskı, Ankara, 1957.

Arens, Peter/ Lüke, Wolfgang. Zivilprozessrecht, 10. Auflage, München, 2011.

Atalı, Murat/ Ermenek, İbrahim/ Ünal Kaya, Hilal. Yargı Örgütü, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Atilla Öztürk, Gülден. "Zabıt Katibinin Cezai Sorumluluğu", İzmir Barosu Dergisi, Cilt 86, Sayı 3, 2021, ss. 41-68.

Braun, Johann. Lehrbuch des Zivilprozeßrechts, Tübingen, 2014.

Bilge, Necip/ Önen, Ergun. Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978.

Boran Güneysu, Nilüfer. Medenî Usûl Hukukunda Karar, Adalet, Ankara, 2014.

Gilles, Peter. "Almanya'da Kararlara Karşı Kanun Yolları: Çeşitlilik, Karmaşıklık, Klişeler ve Sorgulanabilir Meşruiyet", Çeviren: Haşhaş, Abdulkadir, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16 (Özel Sayı Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan), 2014, ss. 123-132.

Hamdorf, Kai. "ZPO § 573 Erinnerung", Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen (ed. Krüger, Wolfgang/ Rauscher, Thomas), 6. Auflage, C. H. Beck, München, 2020.

Hasırcı, Hakan. İflâsın Takiplere Etkisi, On İki Levha, İstanbul, 2021.

Jacobs, Matthias. "Vorbemerkung zu § 567-577", Kommentar zur Zivilprozessordnung (ed. Stein, Friedrich/ Jonas, Martin), 22. Auflage, Mohr Siebeck, Tübingen, 2013.

Jacobs, Matthias. "ZPO § 573 Erinnerung", Kommentar zur Zivilprozessordnung (ed. Stein, Friedrich/ Jonas, Martin), 22. Auflage, Mohr Siebeck, Tübingen, 2013 ("ZPO § 573").

Jänich, Volker Michael. "Vorbemerkung zu § 567", Zivilprozessordnung und Nebengesetze Großkommentar (ed. Wiczorek, Bernhard/ Schütze, Rolf A.), 4. Auflage, De Gruyter, 2014 ("Vorbemerkung zu § 567")

Jänich, Volker Michael. "ZPO § 573 Erinnerung", Zivilprozessordnung und Nebengesetze Großkommentar (ed. Wiczorek, Bernhard/ Schütze, Rolf A.), 4. Auflage, De Gruyter, 2014 ("ZPO § 573").

Kaufmann, Marcel. "VwGO § 151 Beauftragter oder ersuchter Richter; Urkundsbeamter", BeckOK VwGO (ed. Posser, Herbert/ Wolff, Heinrich Amadeus), 63. Edition, C. H. Beck, München, 2022.

Koch, Raphael. "ZPO § 573 Erinnerung", ZPO Handkommentar (ed. Saenger, Ingo), 9. Auflage, Nomos, 2021.

Kuru, Baki. Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt 1, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001 (Cilt 1).

Kuru, Baki. Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt 4, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001 (Cilt 4).

Kuru, Baki. Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt 5, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001 (Cilt 5).

Kuru, Baki. Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt 6, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001 (Cilt 6).

Kuru, Baki. İcra ve İflâs Hukuku, Cilt 1, 3. Baskı, Evrim Dağıtım, İstanbul, 1988 (İcra, Cilt 1).

Özbay, İbrahim/ Aydemir, Fatih/ Bölükbaşı, Özge/ Kaya, Seyithan. Yargı Örgütü Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Özekes, Muhammet/ Erişir, Evrim. "Konusu Para Alacağı Olan Geçici Hukukî Korumaların Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi", Legal Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 2 (5), 2006, ss. 1235-1274.

Pekcanitez, Hakan. "Hukuki Dinlenilme Hakkı", Seyfullah Edis'e Armağan, İzmir, 2000, ss. 753-791.

Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammet. Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 10. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.

Pekcanitez, Hakan/ Simil, Cemil. İcra-İflâs Hukukunda Şikâyet, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.

Postacıoğlu, İlhan E./ Altay, Sümer. Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.

Postacıoğlu, İlhan E. Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 6. Bası, Sulhi Garan, İstanbul, 1975.

Rosenberg, Leo/ Schwab, Karl Heinz/ Gottwald, Peter. Zivilprozessrecht, 17. Auflage, München, 2010.

Rudisile, Richard. "VwGO § 151 Beauftragter oder ersuchter Richter; Urkundsbeamter", Verwaltungsrecht VwGO (ed. Schoch, Friedrich/ Schneider, Jens-Peter), 43. Ergänzungslieferung, C. H. Beck, München, 2022.

Sungurtekin Özkan, Meral/ Aykutalp, Aslı. Yargı Örgütü Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Tanrıver, Süha. Medenî Usûl Hukuku, Cilt 1, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018 (Medenî Usûl).

Tanrıver, Süha. Yargı Teşkilâtı ve Görevlileri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022 (Yargı Teşkilâtı).

Üstündağ, Saim. Medenî Yargılama Hukuku, Cilt I-II, 7. Baskı, İstanbul, 2000.

Wulf, Wilfried. "ZPO § 573 Erinnerung", BeckOK ZPO (ed. Vorwerk, Volkert/ Wolf, Christian), 47. Edition, C. H. Beck, München, 2022.

Alman Medeni Usul Kanunu ve Yürürlük Kanunu Tasarı Gerekçesi (Begründung des Entwurfs einer Deutschen Civilprozeßordnung und des Einführungsgesetzes), Verlag der Königlichen Geheimen Ober- Hofbuchdruckerei, Berlin, 1872.